

Opombe. a) Perva oseba, ktera govori i. t. d.

Koliko je to bolj logično, in resnično memo tega, kar smo navajeni slišati: perva oseba je jaz, ich . . . .

Besede jaz, ti, on . . . . so le v zaznamovanje osebe, niso pa osebe kakor takšne.

Pod *c* in *d* se pa pokaže v čem sta si nemški in slovenski jezik različna. Naši učenci posebno radi opuščajo zaimena, ako jih pa stavijo, mislijo da jim časovnika ni treba, na kar jih je pa treba opomniti.

Pod *d*) je pa govorjenje od dvojnega števila. To zares otroke nekoliko moti; če so tedaj otroci takšni, da tega ne morejo presoditi, naj učitelj za ta čas še to preskoči; naj jih med tem posebno pri slovenskem branju večkrat opomni in o priložnosti na to se poverne. —

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XI.

U. Vselej me uho zabolí, kadar slišim starša, mlajša hči, boljša riba, lepša hiša; ali ni bolje pisati, kakor govorimo: starši, mlajši hči, boljši riba itd.?

T. Po tem bi mógel ti pisati in govoriti tudi bolji, ne pa bolje.

U. Ali bolji, -a, -e se ne glasi tako zoperno, kakor boljši, ša, še, in zlasti prirečje se podá na — e: bolje, topleje, više, lepše itd.

T. Kje je pa doslednost? Kakor v unem ločiš spol, tako ga loči tudi v tem.

U. Torej zavoljo doslednosti sklanjajo nekteri prilog v drugi in tretji stopnji po spolu? O ljuba doslednost, kako si ti pusta!

T. Pa si dobra in učencem prav koristna, prav prijetna. Ako se učencu pové, da se prilog v drugi in tretji stopnji pregiba po vsih sklonih in spolih kakor v prvi, — kako lahko in koristno mu je to pravilo!

U. Kje se pa čuje ta oblika? Kar jest vem, se sploh le lepši rabi v ženskem spolu enoj. štev.

T. V sredi Slovenije se res ne sliši v navadnem govorjenji, in tudi na zahodnji strani le redko; čuje se pa, kakor veljavni pismarji spričujejo, na vzhodnji, ob meji hrovaški in ogerski in precej sploh po Štajerskem.

U. Granica nam torej veléva pisati tako? Kako ravnajo v tem bližnji naši bratje Hrovatje?

T. Navadno obliko imajo, kolikor vém, v sodnji stopnji na — *iji* ali *ji*, — *ija*, — *ije*: bogatiji, mladji, jačji in jači, *a*, *e*; tudi na — *ši*, — *ša*, — *še* jim ni celo neznan. Spol pa dosledno znamenajo v sodnji in presežni stopnji.

U. Kako so pisali nekdanji Sloveni? Kako se bere v stari slovenšini?

T. Ondi so imeli *a)* m. sp. — *iji* ali — *ii*, ž. — *'ši*, in sr. — *je* ali — *jeje*, in *b)* m. — *eji*, ž — *ejsi*, sr. — *eje*: bolji, bolj'si in bolje nam. boljeje; jasnejši, jasnejši in jasneje.

U. Tedaj vendar niso imeli — *ši*, — *ša*, — *še* in zlasti — *ša* v ženskem spolu ne.

T. Res ga v starih pismih ni; pozneje se že tudi dobí. Tako so oboje pisati jeli v XVI. veku (— *ši*, — *ša*, — *še*); toda že takrat je bilo nenavadno, kar nam spričuje prvi slovenski slovničar Bohorič l. 1584. str. 43. (Movent quidam comparativos et superlativos in nominativo, sed inusitate.)

U. In — „inusitate“ veljá še sedaj.

T. In bode veljalo, vsaj v ljudskem govoru. Taka je pri mnogih družih Slovanih; taka je v nekdanjih slavnihi jezikihi, kateri, dasiravno popolnoma olikani in doveršeni, tega razločka ne delajo; post.: gerski, latinski, da o nemškem kar molčim, in drugi.

U. Ali to je ravno lepota in bogatija slovenskega jezika; on prekosi vse, nekdanje in sedanje!

XII.

U. Enaka je menda z oblikami: ima velika posestva; cveto ča svoja lica; véžena vrata, nam. ima velike posestva, cvetoče svoje lica; vežna vrata itd?

T. Res so jeli eni tako pisati iz enacih vzrokov.

U. Torej niso vseskozi tako pisarili?

T. V starih slovenskih spisih je bilo večidel; vendar se najdejo zgledje v staroslovenšini z žensko obliko (*e— a*). Ravno tako v XVI. stoletji. Pozneje je ta vladala sploh v pi-

sanji, in una čisto zginila. Sedanji čas so pa to nekteri spet oponovili.

U. Ali je tudi kje v n a v a d i sedanji čas?

T. Pravijo, da na meji, med štajerskimi, našimi dolenskimi in celó nekterimi notranjskimi Slovenci.

U. Torej hodimo spet po robu, ravnajmo se po granici. To se mi ne zdi prav. Po s r e d j, po s e r c u bi se imeli ravnati. — Razun tega se ne glasi lepo: sladka vina, lepa, pisana jabelka, polna usta, široka vrata; veliko prijetniše mi zveni: lepe jabelka, sladke vina itd.

T. Res je to, in posebno, kadar je več prilogov skupej in deležij: tvoja velika in krasna dela so se hvalila; vaša široka vrata so bila na stežaj odperta. Bolj lepó se glasi v tej zadevi ženska oblika, kakor jo ima сосед naš laški: belle poma, lepe jabelka; le mie ginocchia, moje kolena itd.

U. Raji bi se že poprijel sklanjave sodnjega priloga po spolu, kakor pa stavnega v množnem številu.

T. 1) Res *a)* prilog ostane prilog tudi v drugi stopnji; *b)* res se govori enako po raznih krajih (hrovaški, štajerski in ogerski meji); *c)* res se vjema nekako s staroslovenskim in z drugimi slovanskimi jeziki; *d)* res je oblika ta pravilna in vsim umevna; pa je 2) tudi res, da je sklanja ta *a)* prisiljena; *b)* le v nekterih krajih navadna; *c)* se le na pol vjema s staroslovenšino in z drugimi slovanskimi narečji; *d)* ni bila še v pisavi nikdar povsotna; *e)* je neprijetna in časih smešna; *f)* nasprotna slavnim in olikanim jezikom itd.

U. Kaj mi torej ti svetuješ? Kaj veliš zastran tega in unega?

T. Zastran sklanjanja stavnega in sodnjega priloga po spolu je na obeh straneh razlogov dokaj. Pa — naj se reče karkoli, sklanjava po spolu je zoper lepoglasje in ostane nenavadna, kakor je že Bohorič povedal in sta za njim poterdila Koptar in Metelko.

XIII.

U. Različno, jako različno pišejo imena na — *ski* in na — *stvo*, in treba mi je poduka posebno v tej reči; tu se bere francozki, nizko, tam francozki, niško; tukaj angleško, moško, teško, društvo, tamkaj angleško, moško, teško, društvo; sedaj se najde češko, sedaj česko, in tu je sleskej, drugej morebiti sleskej. — Ktero je pravo?

T. Razno se stapljajo in strinjajo soglasniki pri sestavih v besedah na — *ski* in na — *stvo*. Tu je treba na tanko razločiti, kdaj je res sestava in strimba, kdaj pa se mehki soglasnik terdo izrekuje le zavoljo naslednjih ostrih in terdih. Tako si kej napčno šteje med tiste na — *ski* tudi nizki in težki.

U. Pa sem že dostikrat bral zdaj nizko, težko, zdaj nisko, težko.

T. V moškem spolu se glasi nizek, težek ali težak, kaj ne? V ženskem itd. se umakne pregiblivi glasnik obrazilu ali sklonilu; *z* in *š*, ki sta v deblu, ostaneta ter se le zavoljo naslednjega *k* oestro izgovarjata, pisati pa se morata brez spremembe.

U. Prav, da vem, da je vselej pisati nizki, težka, -o; kaj pa velja od unih na — *ski* in — *stvo*?

T. Pri teh je pomniti, da je obrazilo vselej — *ski* in — *stvo*, in ne samo — *ki* in — *tvo*, in potlej si marsikaj lože pojasnimo. — Vendar povej mi sam, kaj veleva o tem slovnica?

U. Slovnica, po kateri so nas doslej slovenščine učili, pravi: „Pri zlaganji ali izobraževanji prilogov na *ski* in samostavnih imen na *stvo* se pismena *z*, *s*, *c*, *š*, *č*, *g*, *h*, *k*, *t*, *st* s *s^{om}* končnice vred v *š* spreminjajo. Pisme *d* se pri tem večidel izpahne ali v *j* spreminja“.

T. Naj novejši ima pa tole pravilo: „Pred obrazilom *ski* in *stvo* prehajajo: *c*, *č*, *g*, *h*, *k*, *st*, *t* in *š* s *s^{om}* vred v *š*, *z* pa v *s*“. Poskusiva to v izgledih. Imenuj mi za vsako naštetih pismen kako besedo!

U. Viteški iz vitezski, nebeški iz nebeski, nemški nam. nemeški iz nemecski, moški iz moški, kovaški iz kovački, terški iz terški, laški iz lahski, človeški iz človeški, hrovaški iz hrovaški, meški iz mestski; gosposki iz gospodski, grajski iz gradski.

T. Pristaviti se sme unim tudi *š*: mejaški, tovarški iz mejaški, tovarški. Ravno to pravilo velja za imena na — *stvo*: viteštvo, društvo iz drug- ali druž-stvo, sovraštvo, človeštvo, tovarštvo itd.

U. Po tem takem je pravilo lahko. Kako je pa z *d*?

T. Pisme *d* se časih izpahne, časih v *j* in kterikrat z naslednjim *s* v *š* spremeni: gosposki in gospojski; grajski in graški, nograški iz nogradski; ljudski, (ljuski in ljuški) itd. Ravno tako se izpahne sim ter tje *c* ali *ec*: dolensko, slovensko, pevski iz pevec itd.

U. Zakaj pa se izpahne *d* ali *c*, *ec* in morebiti še kateri drugi?

T. Zato, ker se snide z ojstrim ali terdim *s*; ker je obrazilo — *ski* in — *stvo*, zadeneta vselej dva soglasnika skupej, se ali skleneta ali pa udarita, in kateri mora bežati?

U. Kteri je mehkeji ali slabši.

T. Torej zgine *d* ali *z* in časih tudi *s*; tako pišemo potlej gosposki nam. gospodski, francoski nam. francozski, sleski nam. slezski, in ruski nam. ruski ali ruški.

U. Ktero je tedaj bolje: Češko ali Česko?

T. Oboje je prav. Češko, iz čehsko, po naši slovnici; toda, ker a) pravimo rusko, prusko nam. ruško; ker b) se česko skorej lože in lepše glasi, in c) ker Čehi sami pravijo Česko, smemo tudi mi rabiti to in uno. Ali ker se Čehinja po česki imenuje Češka, lahko pomota nastane, in zato pišem sploh raji česki, *a*, *o*.

U. Zakaj pa vendar nekteri raji pišejo francozki, angleški, možki, društvo itd?

T. Imajo v tej reči dvojno vodilo za svojo pisavo: a) Piši po izpeljavi ali razlagi, in b) po izreki ali izgovarjanji. Imenitniši jim je izpeljava; torej učijo, da mora deblo ali snova ostati brez spremena, in da se po deblu imajo spreminjati pritikle. Ker so *z*, *š*, *g* mehki soglasniki, pišejo raji tudi v sostavah *z* in *š*: francozki, angleški, terški, juški iz jugski. Celó lastne imena so iz tega vzroka prestvarili nekteri; p. Kosezki nam. Koseski.

U. Take bi pač smel po perstih, ki celo lastnih, osebnih imen in primkov ne pustijo zmirej!

T. Res pravijo eni, da je boljše pisati francozki, možki, da se koj pozna deblo in loči rastlika ali pritikle od njega; ali tudi po tej pisavi se ne deblo ne rastlika ne more vsegdar spoznati, ker se spreminja oboje: juški, terški iz terg-ski itd.

U. Očital je že nekdo, da bi po unem pravilu mógli potlej tudi pisati povečka, skupsti itd., ako se ravnamo po izreki.

T. Očital, toda brez premislika. Kakor se ne sme pisati nisko, teško, tako tudi ne povečka, ampak povedka iz povedati. Skubem ima v nedoločivnem naklonu sicer skubsti nam. skubti, ker se *s* vdeva zavolj lepoglasja, vendar se ne spreminja.

U. Sploh se vidi, da je težko vstanoviti obče in gotovo pravilo v tej zadevi.

T. Res je velika nedoslednost tu in tam, ker ravno tisti, ki učijo, da se deblo ne sme spreminjati v francozski, možki, pravijo, da se sme pisati gristi, molsti ali mlesti, lesti, vesti iz griz —, molz —, lez —, vez —.

U. Morebiti se vtika tudi tukaj s vmes in se sklepa ali drugač spreminja, kakor v vesti, krasti, plesti nam. vedti, kradti, pletti itd?

T. Iz enakega namena so svetovali že nekteri, naj se piše kakor je sestavljeno, brez spremembe, brez stolpenja t. j. francozski, možski, hrovatski, bratski, gospodski itd., kakor se najde v českem in serbskem jeziku, kjer (v serbskem) se pa časih celó preveč po izreki ravnajo iz preljubezni do lepoglasja.

U. Ali se v tem Hrovatje veliko razločijo od nas?

T. Hrovatje po bratski in muški ravnajo, *c* in *k* v *č* spreminjajo ter imajo junački, junačtvo, duhovništvo itd. Namesti slovenske oblike n e m ški pravijo n j e m a č k i; enako mi mertvaško iz hrov. mertvac nam. mertvačko. Kmetški se sliši vendar prav pogosto kmečki, *a*, *o* nam. kmeški, *a*, *o*.

U. Pravijo tudi sim ter tje kmetovsko nam. kmečko.

T. Dobro. Tako se lepo dá reči rusovsko, francozovsko nam. rusko, francosko; anglikansko, Anglija nam. Angleško. — Sploh je svetovati v tujih imenih, kolikor se dá, po latinskih oblikah se ravnati, ker se bolje vjemajo s slovenskimi kakor nemške.

U. Pervo slovnično pravilo mi jako dopade, ker je lahko, določno in dosledno.

T. Doslednost vsaj veleva, da tisti, kateri piše francozki, možki, društvo, piše tudi angležki, južki, vitežtvo, moštvo, slezko iz Slezija, — in nasprot, kdor piše francosko, možko, društvo, mora pisati tudi angleško, slesko, moštvo, terški itd. In ta poslednja pisava se tudi meni zdí dobra in prava. *)

Poprava: L. 5. str. 72. namesti: za glagole? oblike — beri: za glagole 2. oblike.